

Diakonien Institusjonsdiakonien utvikling fram mot i dag

Helt fram mot vår egen tid har det vært institusjonene som stort sett har dominert og vært bærer av diakonien – også her i Norden. Innsatsviljen til dem som bygget anstaltene, hjemmene og institusjonene har vært stor og imponerende. Men forholdet mellom den nå fremvoksende menighetsdiakoni og vår nedarvede institusjonsdiakoni har ofte vært uavklart og spenningsfylt.

✘ Av Alf B. Oftestad

Artikkelforfatteren Alf B. Oftestad kommer fast i våre spalter en tid framover i en serie som begynner i dag.
Foto: Inge Grøslund

Det er nødvendig å spørre hvordan utviklingen av institusjonsdiakonien forholdt seg til samfunnet og den offisielle kirke og hvilken rolle den kom til å spille i årene fremover. Hvilke stemninger og kryssende ideologier i kirke og samfunn var det som skapte denne form for diakonalt arbeid på midten av 1800-tallet. Hvorfor skulle det bli en institusjonsdiakoni og ikke en menighetsdiakoni med en ordinert diakon og med det kirkelige fellesskap som basis som vokste fram? Det er viktig å begrense seg til de mest karakteristiske samfunnsmessige, kulturelle og teologiske strømninger som bar fram institusjonsdiakonien i våre nostalgiske land, dvs. Sverige, Finland, Danmark og Norge.

De tyske diakonistatusjoners fremvekst. De ble våre modeller.

Helt fram til vår egen tid har tysk diakonitenkning og praktiske utforminger av diakonien gitt mønster og modeller for diakonien i Norden. De tunge, veletablerte, tyske diakonistatusjonene og den velutviklede og tradisjonsbundne tenkningen som skapte dem er fremdeles dominerende og setter sitt preg på diakoniens utvikling både økonomisk og nasjonalt – også i Norden. Selv om mange av de største anstaltene og institusjonene er blitt sekulariserte og har fjernet seg fra kirke og menighet er disse fremdeles bevisste og øver sin innflytelse på de ulike kontinenter.

Blad og pamfletter, enkeltmenneskers reiser og studieopphold utviklet kontakter med tysk diakoni og inspirerte til diakonal fornyelse og innsats i hele Norden allerede på 1800-tallet. Det var en selskaps- og organisasjons og foreningskristendom som bar fram misjons og diakonivirkomheten. Rent praktisk ga dette seg utslag i tre hovedlinjer som kom til å sette sitt preg på diakoniens fornyelse og oppbygging på kontinentet – etter hvert også hos oss.

Det var nødvendig å oppdra de unge. Unge gutter og jenter ble tatt hånd om og ble opplært til nyttige samfunnsborgere i redningshjem og anstalter. Ofte ble de opplært i et håndverk eller gårdsdrift (husdyravl, gartneri). Dette var en motvekt mot den voksende industrialiseringen. Kristne industrier ble iverksatt. Disse skulle være eksempler på fellesskap og samarbeid. Mange av dem var demokratiske oppbygget. Arbeidsgiver og arbeider hadde del i et kollektiv hvor lønnsforskjeller var utjevnet og levestandarden likt fordelt. I Tyskland ble det kalt kristensosialisme eller utopisk sosialisme. (Hans Hauge hadde forsøkt det samme noen år tidligere.)

Fornyelsen av den kvinnelige diakoni i Den lutherske kirke, Romerkirken hadde lenge hatt sine ordenssøstre som utførte et stort og uegennyttig diakonalt arbeid. Den reformerte kirke hadde innebygget sine diakonitjenester også for kvinner i sin «bibelske» kirkestruktur. Men Den lutherske kirke hadde stort sett overlatt diakonien til de offentlige myndigheters helse og sosialtjenester. Dessuten var kvinnenens oppgave først og fremst å være «husfrue». Nå våknet mange kvinner og ble tent for en omsorgstjeneste som det var et skrikende behov for i de mange epidemier og i et samfunn hvor industrialiseringen brøt opp tradisjonene og gamle samfunnsstrukturer. Langs disse hovedlinjer skjedde diakoniens fremvekst på kontinentet og hos oss i Norden. Det ble likevel den såkalte kvinnelige diakonien, som den gang ble kalt diakonisser, som ble dominant og som først slo rot hos oss og da som institusjonsdiakoni. De øvrige diakonale tiltak skjedde gjerne i tilknytning eller i rammer av den. Den kvinnelige diakoni ble banebrytende for diakonien i nyere tid – fra 1850-årene og det var institusjons- og anstaltdiakonien som banet vei.